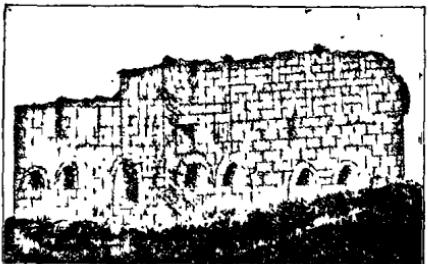

Ս.յո Խաղաքաբին վրայ՝ կայսրը համեցաւ
1792 Ապրիլ 20ին հրավարտակով շնորհէլ, որ
1. կարենան կալուած զնել, մայն թէ ամէն
գտաւոփ մէջ զցութիւն ունեցող օքնչներն ու
սովորութիւնները պահելով, ըստ պայմ ինչ որ
վճարուելու է վճարելով, 2. տուետական
ազգաւոթիւն ունենան, Յ. քանի որ ազնուա-
կանութեան բարձրացած չեն, չեն կրնար զօրաց
ընակ թիւն տալէ ազտա ըլլալ 4. քան տարի
իրենք եւ իրենց որդիքը զնուորակիւնէ աղաս
ըլլան, 5. Տողակայուէ բերութիւն կնեղանեաց
այնափ դիւռութիւն կը շնորհաւի, որպատ որ
շնորհուած է մեկալ հպատակերու, 6. կարելի
օգնութիւնն ըլլուի՝ աման բանուոր տալով,
7. ազնուականութիւնն կը շնորհաւի, եթէ իրա-
պէս բնակութիւն հաստատեն, աներ ջնին եւ
կարենան ցցց առաջ իրենց նիւթական կարողու-
թիւնը, եւ 8. քանի որ ամէն օտար երկիր գինի
կրնայ ներածուիլ՝ մորդաւական գինւոյ համար
զատ հրամանի պեսք չկայ:

Այսափ կարեւոր արտօնութիւններ տրու-
ելով հանդեմձ՝ միայն երկու ընտանիք գտղթեց-
քանի մը տարի ետքը՝ մէկ երկու ընտանիք ալ-
Սույնաւ բնակութիւն հաստատեց : Բրշագ ալ-
յաջորդ տարրենքուն Սույնաւ հաստատենք-
եկող չեղաւ — անշուշտ վաճառականութեան
չծաղկեցն պատճառաւ — սակայն տարուէ
տարի՝ մինչև ժք գարուն կէսերը բռնկովնայի
հայութիւնը բազմացաւ : 1851ի Հյույց թիւն-
եր բռնկովնայի մէջ 2400: Մինչեւ 1860
զրբեւ այսափ մնաց Հյույց թիւնը : Առ հաս-
րակ վաճառականութեան անխնամքն ու 1873ի
տնեսական առանապին հետեւութեամբը շատ
չափեր բռնկովնայի գտղթեցին, որով Հյույց
թիւնը տարուէ տարի նուռացեցաւ : 1869ին
Հյույց թիւն եր 1710, 1880ին՝ 1442, 1890ին՝
1293, 1900՝ 820, բայ այս գերշն 30 տար-
ւան մէջ՝ կէսեն աւելի նուազած :

Digitized by srujanika@gmail.com

Ա-ՅԵԿՈՒ ՄԵՐՆՈՅ ՀՅՈՒՍՅԱՏԻՆ ԱՆՈՒԵՑ
ՀԵՅԻ ՀԵԿԿԵՐԵՐԵ ԻՆ ՀՅՈՒՍՅԱ

Օրթաքէյի վանց գիւանը թղթակցու
թեան շարքին մէջ ունի 1853ն Մամուռտէն
(Մէրտօն) գրուած նամակ մը Հ. Ներսէս Ֆրայա-
նեան ստորագրութեամբ եւ Հ. Կիկոնյան Ա.

ωμηπορη ζεικρο φδωφρηλοι απωνηγ γρωναφετο Ιε.
φδωφρηε ρηλωλη γιωτακην θιβινη νεινενωλητ
ΑΝΗΓΕΡ ΗΡΙΟΝΥ ΤΦΑΕ Η ΟΥCAΟΧΓΝΧΡΟ
ΕΣΟΥΗΥΗΣΚΟΠΟΥΣ ΠΟΥΔΗΑΚΕΥΜΑΠΙΡΕC-
ΠΥΡΕΟΥ

NONHTΘΑΥΠΩΝΗ NH

ONTOLOGY

Այս յիշատակիարանը յոյն հնագէտները
կարդալով՝ մերձաւորաբար հետեւեալ իմաստը
հանեցին

Ընեցաւ սրբարանս ի . . . ի ժամանակի
. . . էսու Նպիսկոպոսի, ինամօք Ակիփսիմէ քա-
հանալի : . . . Աստուծոյ :

Գոյաձենան կը յաւելու նաեւ որ 228 տարի
առաջ Մամղուսի եւ Տիգրանակերպի Հայերը
եւ Կաստորական Քաղցեացիները դաս վարած
են յիշեալ եկեղեցոցն Նկատմամբ. սակայն ժա-
մանակին պատերազմներուն տաջնապէն եւ աս-
պատակուաց երեսէն Հայերը փախչելով՝ Կաս-
տորական Քաղցեացիները մեփահանած են զայն
նշյան իսկ Սուլթան Օսմանի յատուկ Հրովարտա-
կան զօր այդ ունին իրենց ձեռքոր Հայանի շնոր-
դիսեր թէ ինչ պատճենառ մնայն հիմայ շնոր-
դիսի առաջարար պարագաներ պայն, որ այնափ տարիներէ ի վեր
անտերունը կը մնայ. Այս վերջին օրերն Ասորի
Յակոբինեանները տէկ եկեղեց պահ են եղեցիցն յուն
անոց գէմ եղան Ասորի եւ Քաղցեացի Կաթո-
ղիկէնները եւ Կուտասա ալ Հրամիրցին գլււու
ըլլալ այս գործին ըստելով՝ թէ չափնին մեկը
ձեռնառ մը ի Կ. Պոլիս, եւ եւ վասահելով Զեր-
գիր. Հայութեան Խոտասայ ձեռքէն եկածը
շնայել: Յիշեալ Հրովարտակին բնագրը տե-
սաց Քաղցեացոց Եպիսկոպոսն ձեռքը, ինչպէս
նաեւ Տիգրանակերպի դատաւորն վճռը: Եւ
այս փաստագիմներու զորութեամբ Տիգրանա-
կերպի դատարանէն վկայագի առնելով Կ. Պո-
լիս զըմեցին, եւ դուց մնայն ցարդ հասած է
Զեր ձեռքը, որպէս զի վասարացներն ու որպէս
Օսմաններ Կայսերական Վասարացներն եւ Ռու-
սի ինդուրմ Զեր գեր. Հայութեաններ որ՝ ինդուր-
սակ է ըստելով՝ գէթ արգելուք այն վկայագրոցն
վասերացումը, եթէ չէ հնար առ այժմ նշյան
եկեղեցին Կաթողոլիկէ Հայոց պատեանակեցնել
ապագային կիսանգ ուրիշ միջոց մը նոր հիմ: Սա
եւ պէտք է զինսալ ինչպէս շատերը կը վկայեն
ըստ Ժամանակագրութեան, որ նեստորակամ
Քաղցեացիները այս կորմերը մեծ բնակչութիւն մը

ւ Այն ժամանակները Թուրքիոյ բալոր Կաթողիկէ առցերը չու Կաթողիկէ պատրիարքարքանի ներքեւ էին:

չունեին, եւ հիմայ եւս 12 ընտանիք հաղիւ ու ունին
Սծրսի մէջ, ի՞նչպէս անոնց կրնայ ըլլու ու որեմն
այս հաշէն եկիլիցին, մինչդեռ Հայոցմէ այսօր
իսկ 50 ընտանիք կան: Կը խնդրեմ դարձեալ որ
հաստատել առաք բ: Դունէն Աստուածատուրեան
խալված թօնուայի գործակասարութիւնը, զդր
նոր կարգած եմ Հասարակութեանս գործոց
համար առաջի տեղական Կառավարութեան:

Համաձիր սատրագրողը այց թուականի
Մամպուտ ք տնուելուն պատճառ է ե տեղին
ժողովրդեան եւ իր թեմակային ֆարբայեան
Ըսկէի Ազգբանիսկոպոսն միջեւ ծագած գծառու-
թինը, որուն համար Բարեկիշտանէ Գրիգոր
Պետրոսը. Վլիկից Կաթողիկոսն հողմանէ եպիս-
կոպոսական տեղապահ է Եւ քննիչ կը զբուի ի
Մամպուտ, ուսից Ֆարբայեան Հրամանա գե-
րերթանիկ Հոգեւոր Տեառն արդէն հեռացած եւ
ի Բերեխիր հայրենիքն իր քրոջը տանը պատրո-
պարուած էր լուսահոգի Հ. Ներսէս Ա. Մամ-
պուտ համելով իր առաջին զրծել Կըլայ
12 Հօգիե բաղկացեալ քաղաքական ժողով մը
կազմել եւ պահել կրծանակն՝ որ բրէն կար-
իր Կազմած առողջապահ 13 յօրուանը կանան-
մալ կու տայ: Այս կրիստոնուողք Խորդա-
գութեամբ Փայմանն երեկ առաջի հայրարար
Հովուելով Մամպուտի ժողովուորը կը հաշե-
ցնէ զայն իր թեմակալն հետ մնչ ինչ պայ-
մաններու վեց, որոնց պատճենը ֆարբայեան
Գերերթանիկ Հոգեւոր Տեառն եւ երկու Ազգե-
պիսկոպոս վկայից առջեւ կը սատրագրէ հե-
տեւեալ ինքնագիր բացատրութեամբ: “Ես
Յօվլէսէ Ֆարբայեան Ազգեպիսկոպոս Սէրբինոց
յօժմար կամք ընկալայ զամնայն վիրոգեալ
պայմանն եւ խոստանամ գործով կատարել
որյ վան սատրագեալ ինով ձեռամբ կրկն-
մեփակն վեցով առաջին սատրագեալ վկայից
որ են Սահաննուն Հօվասեան Ազգեպիսկոպոս
Ատանյ Պատրիարքական փոխանորդ եւ Պօլոչո-
Ազգեպիսկոպոս Ազգեպանիքից Էթաստրեան: Ա-
րայիշեալ կամոնաց եւ պայմանաց բնագիրները
թէեւ ունինք մեր ձեռքը, սակայն համառաւ-

թեան համար զանց ըրմանք դանձնեք:
Այս առթիւ պատշաճ կը համարինք Հոս-
յառաջ բերել Ա. Յակով Մժենայ Հայրապետին
Ճառ երուս հայրեն մէկ օրինակին գիւտին պատ-
ման մինչը, զօր կ'աւանդէ մեզի նշոնակն վերցի-
շեալ գիւտինին մէջ գտնեած վասերական գրու-
թիւն մը (Կարգ Գ. Տուփ 167). 1

կոպան եղաւ, 1680ին օրինակած է ի բազեց
Ս. Յակով Մըքնայ Հայրապէտին ։ ճառերն եւ
որիշ երեւելի մատեաններ, ինչպէս կը վկայէ
Կ. Պալսկի Տէր Անտոն Ա. Պալստասարեան ընա-
կեալ Ունետից Ս. Պաշարու վանքը Հայ կու-
նարարց քով։ Ասի Նախապէտ Վարդան Ա.
Անտոնեանի աշակերտ վելով, կը պատե թէ
իր ուսուցին մահէն եաբը՝ յաջորդ Յովհաննէն
Տօպիա Ավելուստոնովից արքեպիսկոպոսը ժա-
ռանձ կը անոր բոլոր օրինակած մատեանները,
ողոնց մէջ կային Ս. Յակով Մըքնայ Հայրապէտ-
ին ճառերն եւ Յովհաննէն Ե. Պատրիարքին
պատմագրութիւնը Հայոց ազգին վրայ։ Աւսի
Պալստասարեան էրր յիշատակ իր ուսուցին կը
ինցըրէ Յովհաննէն Տօպիային վերցիշեալ Երկու
մատաններց, եւ Աս եւս կը նորէք անոր պայ-
մանաւ որ իր Նախորդին Տագւայն համար պա-
տրագ մատոցանէ: Ժամանակ մ'ենքը՝ երր
Պալստասարեան կուզէ Ունետից Միլիթա-
րեանց անգամանկից, յիշեալ երկու մատեան-
ներն անոնց կը նուիրէ:

Բարեկիշտատակ Միթմար Աբրան երբ
1718ին իր նորակազմ Թիւրանութեան գոր-
ծոց համար Հովոյ Կ'երթայ, հնա շատերէն կը
յորդպատի որ Ս. Եսկոր Սեծրայ Հայրապետին
ճառերը օրինակել տալով Ս. Քահանայապետին
նորիք, եւ նա եւս գրելով իր քարտուղարին
մերել կու տայ հաւատարիմ օրինակ մը փա-
ռազարդ կազմով եւ կ'ընծայէ զայն կիշեմն ժմա-
Ս. Քահանայապետին, որմէ շան գոհ կը մեայ,
եւ Վաստակած գրատան մէջ զգութեամբ
պահել կը Տրամայէ ։ Ասկայն նորին Սրբու-
թիւնը գիտան բաղչալով այս նորագիտ տև մա-
տեսնին բավանդակութիւնը կը հրամայէ Կար-
գինալ Անձունէլի Պրոպագանդայի վերակա-
ցուին որ լատիներէն թարգմանել տայ զայն:
Պրոպագանդան այս թարգմանութեան գործը
կը զգէ ի Վենետիկ իր Հայրագէտ աշակերտին
Խաչատուր Ա. Առաքել.ին, որ թէեւ այն ատեն
տեղոյն Ս. Խաչ ազգային եկեղեցոյ ժողովոգա-
պետութեան հոգէն զատ ունէր նաեւ Ս. Թովո-
ւան Ադունանցոյ աստուածարանութեան հա-
մատառութիւնն ուսանաւորի վերածելու զբա-
գութիւն, հանդեմ այսու զանց ընելով զայն յի-
շեալ Թարգմանութիւնը կը հիաստաք ։ Դիակելի
է սակայն որ այս ճառերուն հնա Հայրէն լե-
զուն կը բավանդակէ հոյլ Ծը կրթին եւ անձա-
նօթ քարդութիւններ, որպիսի է Եմինիւրաքանչ.,
զայ եւ որ քաջ հայկաբաններ կարող են թե-
րեւս իմանալ, որով խաչատուր. Ա. Տէ՛ Կառող

կատարել այս թարգմանութիւնն առանց օգնաւ. Կանի՞ Աւստի Նախ կը զգէ զայն Աստուածաւառութեան Տէր Ստեփան Ա. ին, դաստիար Հայերէն լեզուով Պրոպագանդայի դպրոցին, որ Լաւ առաջ անցնելեք Խարբ՝ կը յանձնէ Կարդինալ Անթոնէլիին, եւ նա եւս կը մատուցանէ Ա. Քաշ Հանասասակետուն:

Այս թարգմանութիւնը տպագրուեցաւ ի
չորս 1756ին Հայերէնով միասին՝ երկիրն
39×26, որուն մէջ կը յիշուի նաեւ կննա-
տիսի Հայերէն օրինակ մ'ալ, որմէ կը պահսին
Ժ ԺԲ, ԺԳ, ԺԴ, ԺԵ, ԺԸ գլուխները, եւ վլրնա-
գրոց մէջ սահեան ինչ սարքաբանակի կե-
րեւին Լատիներէն Թարգմանութիւնը բրեկ
կարեւութիւն չունի, մեղի Համբար, նկատ-
ութեան արժանի եթե կես մը կայ, այս է որ
յիշեալ Ճառերը սխալմամբ Ա. Յափր Զգ մն
Մերնայ Հայրաբանին ընդպատած են, իրապէն
Հրահան Զգ օն Պարսկին են (Ա.Ա. 1905 Հոկտ.,
էջ 297) ուրիշ անուամբ Ավրամէս, Նախակո-
պա Մար Մաթթայի, Մուռուլի մօտ. Պատ-
եկել. Funk, Թարգմ. գաղզ. Hemmet Հ. Ա.
էջ 323:

ԼԵԶՈՒԱՐԱՆԿԱՆ

0801407030406 46802080100114
(Сергей-Иванович)

8

4. Λαγ. αν-ῆβι (η_ρ, οθ_ρ, αν-ῆβι) 'κυπαρισσιάνω', ρωπερ., βιζαγίνων πρωτεύειν Spr. Abl. ζωιά. 2. ζηνδρός εύρ. = ον (ωνητήρ) + έρ, *έρ-θ-ιπ οντη_ρ, ζηνδρός περ. *εί-τι-θερθιπερ, φύνωμε, απ. ζηνδρός κερ. αρσώ. *έρ-θ-ιοι: *ι-, γύ-ά 'κρηθια', Λαγ. πρ. *αν-ῆβι (η_ρ, οθ_ρ, ανα.) *αν-ῆβι-θ-ιπ οντη_ρ αν-ῆβι (αν-ῆβι) ανεύδεναιμην, αγρού ορθινώληρο γυγγή Κτε. παγγ., ορ. ηρ. ανθινόη. Ζηνδρό-θεροντας αρδώσιασκεν ηρ. ον-ηρ-θ-ιπ θέλ. διατηρεύομ_ζ, ιτησηγ θεροποτασθεν άθ. άθ. Αλαζ. Ζηνδρό-θελ ήρηναγ λικον-θλ οντανήγ ξ αρδώσιασκας Δαγκήρη ήρη ζωιά. Ήτ. Ητ., άθ. Ζαγ, Άθ. Σοφ. θελ-ηρ-θηλ θελερηνάς θελθερηνάς θελθενάς οντη_ρ, ήνηκ Σαγ. Φρέθ-ηρ ρωπερ. Μέλ., οερ *έρθιθ ζωιά Pedersen (KZ, 39, 401 = 420. 1906 π. 20, 22, Βα, § 38) *μυκήν-ει-τι-θη έ, αρθρωτορ ή μαγνη ήρη οντη_ρ, πρ οντανήγ οντη_ρ = ζηνδρός. Άτ-ρο-θ ηρθ θελθερηνάθεκαν ηρηνάκαν *θελθι (ηρ., οθρ., *θελθι) ζωιά παρ άγνωμακας ορθεζηνθερον. Ζωιθενον ήτε άθ. απειθερο-θιπ (αν-ῆβι) θελθερον *θελθι (*θελθι) θελθερ Κτε. ζωιθενοτεθιθεν, παρρ. αγνωμένοι θηριον θελθιθεν άθ. θηλθεροθερ, θητει ητη παν ήτε ή ζωιθενοπανθεν.